

TEKSTI: KATRIINA TAPANILA
KUVAT: HAASTATELTUJEN ARKISTOT

Koulutusko osallisuuden avain?

”Kaikki kynnelle kykenevät voisivat omilla kyvyillään ja haluillaan osallistua työelämään”, sosiaalipolitiikan professori Heikki Hiilamo maalaa Suomelle tulevaisuuskuvaa. Yksi keino pyrkiä tavoitteeseen on osallistumistulo. Täystyöllisyyden ja osallisuuden yhteiskuntaan on vielä matkaa, ja sen saavuttamisen keinoistakin on erimielisyyttä. Aikuiskouluttajat ja tutkijat ottavat kantaa professorin ehdotuksiin.

”JÄRJESTELMÄÄN TARVITAAN TÄYSREMONTTI”

”KOKO SOSIAALITURVAJÄRJESTELMÄ pitää uudistaa niin, että se kannustaa kaikenlaiseen aktiivisuuteen, oli se sitten koulutusta, työnhakua ja työntekoa, itsensä kehittämistä tai jopa vapaaehtoistyötä. Pelkkä porkkanan tai kepin tarjoaminen ei riitä, vaan lisäksi koulutusjärjestelmää, eli koulutuksen tarjontaa, koulutusmahdollisuuksia ja -menetelmiä pitää kehittää. Jos ja kun perinteinen koulutustarjonta ei ole yksilön näkökulmasta houkutteleva tai toimiva, ei auta, vaikka siihen kannustetaan. Heikki Hiilamon viesti on, että tutkinnoilla on enää vain se merkitys, että ne

osoittavat työnhakijan olevan oppimiskykyinen ja -haluinen. Moni syrjäytymisvaarassa oleva oppii ja osaa arjessaan vaikka mitä, mutta nykyjärjestelmä ei kykene antamaan sille muodollista todistusta.

Pidän järkeenkäypänä Hiilamon ajatusta, että yksilöiden tulee voida osallistua koulutukseen ja muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan omien kykyjensä ja halujensa mukaan. Erityisesti joillakin pitkäaikaistyöttömillä ei ole riittävästi työelämän vaatimia tietoja, taitoja ja asenteita. Olisi inhimillistä tunnustaa tämä tosiasia ja tarjota heille muitakin vaihtoehtoja

kuin – epärealistisesti – joko huipputyötä innokkaina asiantuntijana tai pitkäaikaistyöttömyyttä. Edes tavallinen suorittavan tason työ ei ole kaikille realistinen, tai sitten sillä ei pysty elättämään itseään.

Hiilamon ehdottama osallistumistulo mahdollistaisi sen, että kansalainen voisi omien voimiensa mukaan tehdä esimerkiksi omavalintaista vapaaehtoistyötä muutamana päivänä viikossa tai opiskella omaehtoisesti esimerkiksi kansalaisopistossa.

Aikuiskasvattajien tehtävä osallisuuden edistämisessä on tehdä tutkimusta ja kehittämistyötä syrjäytymisvaarassa olevista ryhmistä ja syrjäytymisen ilmiöstä. Aikuiskouluttajien tulee kehittää ja tarjota ihan uusia opiskelumahdollisuuksia, joilla lisätään osallisuutta. Asiantuntijoiden tehtävänä on jatkaa päättäjien nilkan

puremista, eli painostusta ja lobbaamista, jotta he suosivat hyödyntämään tutkitun tiedon päätöksissään.

Sosiaaliturvaan tarvitaan ehdottomasti ja pian täysremontti. On pelottavaa huomata, miten huonosti näin tärkeää uudistusta saadaan eteenpäin, koska poliitikot suhmuroivat omista poteroistaan ja romuttavat kaikki uudistusyhtykset.”

JYRI MANNINEN

aikuiskasvatustieteen professori
Itä-Suomen yliopisto

”MAHDOLLISUUKSIEN SIJAAN TULEE PUHUA OIKEUDESTA KOULUTUKSEEN”

”TYÖMARKKINOILLA EI ENÄÄ PÄRJÄÄ pelkällä peruskoulupohjalla, joten kaikki panostus siihen, että vähintään toisen asteen tutkinto on kaikkien saavutettavissa, on tavoiteltavaa. Nykyisin näin ei ole, sillä esimerkiksi oppimateriaali- ja työvälinekustannukset ovat esteenä ja jarruna.

Aikuisopiskelusta aiheutuvat kustannukset, esimerkiksi avoimen yliopiston opintomaksut, ovat pienituloisille ja erityisesti työttömille liian suuret. Siksi keskustelu koulutuksen markkinoistumisen välttämättömyydestä ja huolipuhe vaikeimmassa asemassa olevien koulutushaluttomuudesta on epäreilua. Koulutuksen saavutettavuus ja avoimuus edellyttävät poliittisia valintoja. Työttömien opintoja ja kouluttautumista estävät usein lisäksi byrokraatialoukut: esimerkiksi mahdollisuus omaehtoiseen opiskeluun työttömyysturvalla ei toteudu yhdenvertaisesti, sillä se on pitkälti riippuvainen asiaa käsittelevän, yksittäisen TE-toimiston työntekijän lausunnosta.

Euroopan unioni on esittänyt Eurooppa 2020 -kasvustrategian suosituksina jäsenmailleen investoimista koulutusjärjestelmiin, mutta Suomen suunta on viime vuosina ollut päinvastainen: koulutuksesta on leikattu.

Suorana politiikkasuosituksena EU on ehdottanut jäsenmailleen työllistymistä tukevien toimien kohdentamista erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin ja vaikeimmin työllistyviin ryhmiin, joihin kuuluu esimerkiksi vammaisia henkilöitä. Suomen julkiset työvoimapaalvelut ovat muuttumassa pääosin yksityisesti tuotetuiksi kasvupalveluiksi, eikä niihin olla luomassa minkäänlaisia kannustimia vaikeimmin työllistyvien palvelemiseksi. Tämänkin suosituksen suhteen suunta on Suomessa päinvastainen.

Vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien ryhmien työllistymistä voidaan edistää monin keinoin, mikäli on poliittista halua. Esimerkistä käy työllistämisehtojen laaja ja rohkea käyttö julkisissa hankinnoissa. Myös nuorten työpajatoiminnan ja pitkäaikaistyöttömien kuntouttavan työtoiminnan opinnollistaminen olisivat konkreettisia toimia, joilla parannettaisiin sekä syrjäytymisvaarassa olevien asemaa että edistettäisiin heidän siirtymistään koulutukseen ja pitkällä tähtäimellä työmarkkinoille.

Tutkijoiden ja asiantuntijoiden tehtävä on palata puhumaan ihmisten oikeuksista mahdollisuuksien korostamisen sijaan. Erityisesti taloudellisten, sosi-

aalisten ja sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen on tärkeässä asemassa puhuttaessa ihmisten osallisuudesta ja syrjäytymisen torjumisesta. Heikki Hiilamon mukaan täystyöllisyys ei Suomessa tunnu enää yhtä houkuttelevalta tavoitteelta, koska se on jo keran saavutettu ennen 1990-luvun lamaa. Täystyöllisyyden tavoite on kuitenkin yhä merkittävä monessa kansainvälisessä sopimuksessa. Esimerkiksi YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus muistuttaa jokaisen ihmisen oikeudesta työhön.”

”HENKILÖKOHTAINEN OHJAUS TUKEE OSALLISUUTTA”

”OLEN SAMAA MIELTÄ SIITÄ, että erityisesti nuoria tulee kannustaa koulutukseen kaikin voimin. Kannustaminen voi kuitenkin olla haastavaa, jos nuori on jo syrjäytymisvaarassa. Tarvitaan siis pitkäjänteistä, ennakkoivaa tukea, kannustusta ja ohjausta, jotta kaikki suorittaisivat ainakin toisen asteen tutkinnon. On tärkeä tukea osallisuutta, jotta nuori kokee voivansa vaikuttaa omaan tilanteeseensa mielekkäällä tavalla. Tarvitaan henkilökohtaista ohjausta ja lähipiirin tukea.

Opiskelu on opiskelijan satsaus omaan tulevaisuuteen. Se on yleensä hetkellinen elämänvaihe, jonka jälkeen tulotaso muuttuu toivottavan työllistymisen myötä. Toimijuutta tukevalla uraohjauksella voidaan kehittää pidemmän tähtäimen urasuunnittelun taitoja. Ohjauksen keinoin opiskelijaa autetaan arvioimaan opiskelusta aiheutuvia kustannuksia ja hyötyjä suhteessa omaan tulotasoon ja opiskelun kerryttämään osaamiseen. Samalla autetaan opiskelijaa suunnittelemaan talouttaan opintojen aikana.

Heikki Hiilamon ajatus siitä, että jokaisen tulee voida osallistua koulutukseen ja muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan omien kykyjensä ja halujensa mukaan on merkittävä ja motivaatiota lisäävä. Todennäköisesti näin lisättäisiin osallisuuden kokemusta ja siten minäpystyvyyttä.

HELKA RAIVIO
tutkija-kehittäjä
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Yksilön näkemys omista kyvyistään voi kuitenkin olla yhtäältä liian kapea ja rajattu tai toisaalta hyvinkin laava. Ohjauksella on mahdollista lisätä yksilön realistista näkemystä omista kyvyistään ja siten laajentaa omien tavoitteiden suuntaamista. Usein muutkin tekijät vaikuttavat kouluttautumiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen. Osallisuuden tukemisessa täytyy huomioida esimerkiksi Hiilamonkin esiin tuoma perhetaustan vahva vaikutus valintoihin ja tulevaisuuden suunnitteluun, etenkin monikulttuurisissa yhteyksissä.

Aikuisilla, aikuiskasvattajilla ja asiantuntijoilla on iso merkitys osallisuuden edistämisessä. Käytännössä se on taitoa kohdata, keskustella, kysyä ja kannustaa yksilöllähtöisesti. Palveluissa, organisaatioissa ja oppilaitoksissa toimivien aikuisten tulee tiedostaa oma roolinsa ja oman toimintatapansa merkitys osallisuuden näkökulmasta. Ohjaus on ajan, huomion ja kunnioituksen antamista, ja sen myötä osallisuus mahdollistuu.”

PÄIVI PUKKILA
ammattillisen opettajakorkeakoulun lehtori
Hämeen ammattikorkeakoulun
ammattillinen opinto-ohjaajakoulutus

Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan professori Heikki Hiilamo luennoi helmikuussa Aikuiskasvatuksen tutkimuspäivillä Itä-Suomen yliopistossa Joensuussa teemasta ”Miksi sosiaaliturva ei kannusta koulutukseen”.